

## **Pellervon Kainuun seminaari 4.2.2014**

Seppo Rytivaara

Arvoisat Kainuun alueseminaarin osanottajat, hyvät naiset ja herrat!

Olette lämpimästi tervetulleita tähän Pellervo-seuran ja Kainuun osuustoiminnallisten yritysten ja yhteisöjen yhteistoimintakerhon järjestämään seminaariin.

Kuten seminaarikutsussa sanottiin, Kajaani on luonteva paikka aloittaa osuustoiminnan perustajan ja kehittäjän Hannes Gebhardin 150 –vuotis juhlallisuuDET ja tilaisuudet, koska Kajaani oli Gebhardin lapsuuden ja nuoruuden kotikaupunki. Kuten me jo Raatihuoneen torilla muistolaatan paljastustilaisuudessa mukana olleet kuulumme, Hannes Gebhard tuli perheensä mukana Kajaaniin kuusivuotiaana vuonna 1870, ja vaikka hän jo kymmenvuotiaana lähti kouluun Ouluun, niin virallisesti hän ja hänen perheensä muutti pois Kajaanista vasta 19 vuoden kuluttua eli vuonna 1889. Lisäksi on tärkeää muistaa, että Hannes Gebhard tapasi Kajaanissa myös ensimmäistä kertaa tulevan puolisonsa Hedvig Silenin, josta oli myös tuleva vahva ja pitkäaikainen suomalainen osuustoimintavaikuttaja, osuustoiminnan äiti Suomessa, joksi häntä myös voidaan kutsua puolisonsa Hanneksen, suomalaisen osuustoiminnan isän rinnalla. Näistä nuoren Hanneksen Kajaanin ja Kainuun vuosista kuulemme varmaan vielä paljon lisää professori Reijo Heikkisen puheenvuorossa.

Kiinnostuksensa osuustoimintaan Hannes Gebhard oli saanut paitsi jo Helsingin yliopistossa suorittamiensa historian opintojensa ja tohtorintutkintonsa kautta ja työskennellessään dosenttina ja professorina samaisessa yliopistossa aineenaan maanviljelyksen kansantaloustiede, mutta ennen kaikkea Eurooppaan tekemillä matkoillaan. Sanotaan, että erityisesti luennot ja keskustelut professori Max Seringin kanssa Berliinissä muodostuivat Gebhardin osuustoiminnalliseksi herätykseksi. Mutta uskon, että Hanneksen Kajaanin vuosilla ja hänen, perheensä tilalla Kajaanin Auralassa, tekemällä maataloustyöllä sekä suurella kiinnostuksella maanviljelystä ja isänkin ammatista tulevaa metsätaloutta kohtaan, sekä perehtyneisyydellä vähävaraisen Kainuun kansan elinolosuhteisiin, oli paljon vaikutusta hänen tulevaan ajatteluunsa ja toimintaansa. Ennen Gebhardin ajatuksia ja kirjoituksia osuustoiminnasta tiedettiin Suomessa hyvin vähän, jos juuri mitään. Osuustoiminnan mahdollisuuksista vaikuttaa talouteen ja yhteiskuntarakenteisiin ei silloin osattu kuvitellakaan. Näillä Euroopan matkoilla Hannes Gebhardille kypsyi ajatus osuustoiminnan tekemiseksi tunnetuksi myös Suomessa, erityisesti vähävaraisen viljelijäväestön keskuudessa. Osuustoiminta olisi erinomainen ratkaisu laajempien ja pahempien ongelmien korjaamiseksi, Gebhard ajatteli.

Kirjassaan osuustoiminnan juurilla Kari Inkinen ja Mauno-Markus Karjalainen kirjoittavat, että Hanne Gebhardille oli 1880-luvulla alkanut jo hahmottua tuleva elämäntehtävänsä, mutta tarvittiin vielä ulkoinen sysäys, kunnan motivaatio käytännötoimintaan lähtemiseen. Tällainen sysäys oli Venäjän keisarin Nikolai II:n 15. helmikuuta 1899 määräämä manifesti ja sen aloittama ensimmäinen sortokausi Suomessa. Helmikuun manifesti otettiin pelolla ja kauhulla vastaan etenkin suomalaisessa sivistyneistössä. Manifestia pidettiin keisarin vallankaappauksena, joka lopettaisi kokonaan Suomen autonomisen aseman, uskonnon, länsimaisen kulttuurin, jopa suomen ja ruotsin kielen. Manifesti ja sortokausi venäläistäisi vähitellen Suomen kokonaan niin, että pian Suomi olisi vain yksi pieni osa suurta Venäjän maata, joka ei periaatteessa muutenkaan erottuisi millään tavalla muusta Venäjästä.

Hannes Gebhard ja monet muut isänmaan ystävät ryhtyivät silloin toimiin sortovallan torjumiseksi. Gebhardin ajatuksena oli, että parhaiten sortovaltaa voidaan vastustaa eheyttämällä ja yhdistämällä kansaa taloudellista ja henkistä tasoa kohottamalla. Gebhardin mielestä taloudellisia rakenteellisia ratkaisuja sisältävä osuustoiminta olisi kansan kohottamistyössä tehokkain ja parhaiten tuloksia tuottava keino. Näin Gebhard sanoi tiellä, erään torpan seinustalla kansakoulujen tarkastaja Mikael Soiniselle heidän tavatessa pyryisenä helmikuun päivänä 1899 Hämeen Hattulassa. Silloinhan Soininen ehdotti Gebhardille pelkästään aatteellista yhdistystä ja henkistä työtä näiden suomalaisuusaatteiden eteenpäin viemiseksi. Tätä tapaamistahan pidetään suomalaisen osuustoiminnan syntyhetkenä, koska tämän ajatustenvaihdon seurauksena syntyi seuraavana syksynä Pellervo-Seura, jonka toimesta Suomeen ryhdyttiin väkevästi perustamaan erilaisia osuustoiminnallisia yrityksiä ja yhteisöjä.

Tällaista taloudellisiin rakenteisiin perustuvaa kansan hyvinvointiin tähtävää työtä venäläisten vallanpitäjien olisi vaikea vastustaa, Gebhard siis sanoi Soiniselle. Myöhemmin osoittautuikin, että Gebhard oli siinä oikeassa, jopa siinä määrin, että venäläiset yrittivät vielä ensimmäisen sortokauden päättymisen jälkeen, ennen Suomen itsenäistymistä, venäläistää Suomea muun muassa vastustamalla ja hankaloittamalla osuustoiminnallisten yritysten toimintaa ja aatteellista työtä siinä kuitenkin onnistumatta.

Tästä vaatimattomasta alusta ja Hämeen Hattulassa lausuttujen syntysanojen jälkeen on osuustoiminnasta noussut reilussa sadassa vuodessa Suomeen vahva taloudellinen, ja aatteellinen vaikuttaja. Jo aiemmin mainitsemassani kirjassa, *Osuustoiminnan juurilla*, Pellervo-Seuran toimitusjohtaja Sami Karhu kirjoittaa näin: Aate on tullut todeksi ja elinkeinoelämän monimuotoisuus on kasvanut. Maailma ei toki ole tullut valmiiksi - ihmiseen uskovilla vapauden, veljeyden ja tasa-arvon aatteilla on vielä työsarkaa – mutta hämmästyttävän paljon on jo saatu aikaan.

Kaikki uusi sosiaalinen ja tekninen on ollut kerran utopistinen ajatus - ennen kuin ilmiöt ovat muuttuneet ehkä jopa itsestään selviksi arkisiksi asioiksi, Sami Karhu jatkaa.

Tänä päivänä osuustoiminta on maailmanlaajuinen taloudellinen liike. Noin miljardi ihmistä on jäsenenä osuuskunnissa eri puolilla maailmaa. Suomen sanotaan olevan maailman osuustoiminnallisimman maa. Osuustoiminta on tätä nykyä Suomen ylivoimaisesti laajimmin omistettu yritysryhmä. Osuustoimintayrityksissä, joihin lasketaan myös keskinäinen vakuutustoiminta, on yhteensä yli seitsemän miljoona jäsentä eli osakasta.

Sami Karhu kirjoittaa nykyajan osuustoiminta- aatteesta edelleen: Osuustoiminnassa sanotaan olevan mukana paljon utopiaenergiaa. Täytyyhän olla tapa organisoida taloutta niin, että yritys ja ihmiset ovat samaa yhteisöä: kylää, kuntaa, maakuntaa tai maata... ihmiskuntaa. Niin, että jokaiselta kysytään ja jokainen voi osallistua. Ja niin, että yritystoiminta tyydyttää asujaimiston tarpeita taloudellisesti ja sosiaalisesti tasapainoisesti. Niin, että ihmiset voivat itse päättää - ja kasvaa myös vastuunsa mukaan – oman elinympäristönsä yritystoiminnassa kokonaisuus huomioiden.

Hienoja ajatuksia Sami... Mutta onko todellakin näin, vai onko reaali maailma oikeasti paljon kovempaa, globaalia kilpailua, ultrakapitalistista voitontavoittelua, jossa yksilön etu menee aina yhteisön edun edelle? Onko osuustoiminta ja sen kasvu saavuttanut rajansa, tai onko osuustoiminta muuttunut vain osaksi tätä kilpailuyhteiskuntaa, jossa alkuperäiset Gebhardin aatteet tai äsken lukemani Sami Karhun ajatukset todellakin ovat vain utopiaa, työnsä puolesta aatteen vaalijan päiväunia, ja ovatko osuustoiminnalliset yritykset pikkuhiljaa "liukuneet" samaan muottiin kuin osakeyhtiömuotoiset yritykset tai muut kilpailijansa? Osuuskuntien asemahan ja edellytykset tasavertaisena kilpailijana osakeyhtiöiden rinnalla on tunnustettu nyt myös virallisesti valtiovallankin toimesta uudessa osuuskuntalaissa, jota toki olemme itsekin vaatineet. Mutta olemmeko samalla myös unohtamassa osuustoiminta-aatteen? Tähän kysymykseen pyrimme vastaamaan tässä seminaarissa. Odotankin mielenkiinnolla Iiro Jussilan puheenvuoroa. Ovatko Gebhardin ajatukset vielä tätä päivää ja ovatko ne oikeasti näkyvissä nykyajan osuustoimintayrityksissä?

Samaan kysymykseen odotan vastausta myös seminaarin panelisteilta, jotka laajasti edustavat tämän päivän vahvoja osuustoiminnallisia toimijoita. Itse olen oikeasti taipuvainen olemaan Sami Karhun kanssa asioista samaa mieltä, tai ainakin toivon asioiden olevan näin. Vaikka aika on muuttunut Gebhardin ajoista todella paljon, niin uskon, että osuustoimintayritysten vahva asema Suomessa sittenkin perustuu siihen, että emme ole unohtaneet jäseniämme kovankaan kilpailun keskellä. Olemme pitäneet mielessämme sen ketä varten olemme olemassa. Sillä olemmekin olemassa paitsi omistajiamme varten, niin olemme olemassa myös asiakkaitamme varten, jotka useimmiten ovat myös omistajiamme. Tieto tästä on pakottanut meitä toimimaan oman elinympäristömme yritystoiminnassa kokonaisuus huomioiden, kuten Sami Karhu toivoo.

Kajaanin Seudun Osuuskassan 50-vuotiskirjassa Tervaukosta pankkipalveluun Kainuun Sanomien entinen päätoimittaja Otso Kukkonen toteaa, että on tuskin liioiteltua väittää, että suomalaisen osuustoimintaliikkeen juuret ovat Kainuussa. Kukkonen mukaan liike syntyi meillä saksalaisen Raiffaisen ihanteista ja kainuulaisesta todellisuudesta.

Otso Kukkonen kirjoittaa Hannes Gebhardin viettäneen Kajaanissa herkimmän nuoruutensa vuodet ja kiintyneen köyhän maakunnan asukkaisiin. Hiljainen, ihanteellinen nuorukainen näki läheltä maakunnan, jolle Kiannon myöhemmin antama nimi Nälkämaa sopi. Kukkonen mukaan Hannes Gebhardin isän metsähoitaja J.F. Gebhardin esimerkki, pyrkiä kohentamaan seudun taloudellisia ja henkisiä oloja kansallisen herätysliikkeen esikuvien mukaan, vaikutti voimakkaasti nuoreen Hannekseen. Kukkonen jatkaa, että Hannes Gebhardin kirjoituksista, puheista ja kirjeistä näkee selvästi, että hän sai kutsumuksensa Kainuusta.

Lieneekö totuus ihan näin, mutta kainuulaisten osuustoimintayritysten menestys ja vahva asema kuitenkin viittaavat siihen, että Gebhardin ajatukset ja osuustoiminta-aate ovat todellakin saaneet täällä vahvan maaperän. Niin kainuulaiset osuuspankit, Osuuskauppa Maakunta kuin LähiTapiola Kainuu – Koillismaa ovat omilla päätoimialoillaan ylivoimaisia markkinajohtajia. Myös tuottajaosuuksuntien asema on Kainuussa vahva, vaikka varsinaisia isojen osuuskuntien tuotantolaitoksia ei täällä enää juuri olekaan. Maatalous on Kainuussa edelleen merkittäviä elinkeino. Merkittävä osa kainuulaisista ihmisistä saa elantonsa maataloudesta ja sen kerrannaisvaikutukset ovat suuret. Kainuu elää edelleen vahvasti myös metsästä ja Kainuu tunnetaan muualla Suomessa erityisesti metsistä, vaaroista ja luonnosta. Ilman metsiä ja metsätaloutta ei Kainuu olisi sitä mitä se on tänään. Vaikka valitettava globaali kehitys on vienytkin meiltä paljon metsäteollisuuden työpaikkoja ja puun jatkojalostamista muualle, niin metsiin ja puuhun perustuva elinkeinotoiminta elää täällä vieläkin vahvana ja sen näkymät

ovat itse asiassa tällä hetkellä jopa nousussa, kiitos esimerkiksi Kuhmon Woodpoliiksen toiminnan ja sen puurakentamisen pioneerihankkeiden. Varmasti lähes kaikki, jos eivät kaikki maa- ja metsätaloustuottajat Kainuussa, ovat jollakin tavalla sidoksissa myös suuriin tuottajaosuuskuntiin. Ainakin näin voin päätellä oman pankkini rahavirroista ja osuustoiminnallisten yritysten hallintoelimistä.

Kainuussa on myös vahvaa uusosuus- ja pienosuustoimintaa. Tästä olkoon esimerkkinä vaikkapa viime lauantain lehdestä lukemamme Kainuun Nuotta ry:n järjestämä palveluosuuskuntatoiminta kolmelle eri Kainuun kylälle. Ja hienona esimerkkinä on pakko mainita myös kansainvälistä mainettakin niittänyt Kajaanin ammattikorkeakoulun opiskelijoiden perustama Kajak Games osuuskunta, joka kehittää tietokone- ja mobiilipelejä maailmanlaajuisille markkinoille luoden osaltaan Suomelle ehkä uutta Nokiaa, kuten ihan vakavissaan pelialasta mediassa ja yleisestikin puhutaan.

Hyvät seminaarin osanottajat toivon, että tämä seminaari omalta osaltaan korostaa osuustoiminta- aatteen ja Hannes Gebhardin merkitystä Suomessa ja suomalaisessa yhteiskunnassa. Meidän kaikkien on syytä tuntea ja tunnistaa historiamme ja juuremme. Ilman historian tuntemista ei ole tulevaisuutta, näin sanotaan, ja käytäntö on osoittanut, että näin asia tosiaan on. Kuitenkaan emme saa takertua härkäpäisesti historiaankaan. Ilman muutosta ja ajan trendien tunnistamista ei ole myöskään tulevaisuutta, ei edes osuustoimintaliikkeellä. Meidän on eletävä ajassa pitäen kuitenkin alkuperäiset Gebhardin aatteet mielessämme ja niitä nykyaikaan sopivasti soveltaen. Uskon, että tämä toimintapa pätee myös tulevaisuudessa, onhan se pätenyt tähänkin päivään saakka. Pienen ihmisen asialla ollut osuustoiminta on omalta osaltaan tehnyt Suomesta yhden maailman vauraimmista kansoista. Gebhardin ajatukset ja osuustoiminnan arvot elävät Suomessa edelleen ehkä voimakkaampana kuin missään muussa maassa maailmassa. Onko asia todellakin näin ja olemmeko asiasta yhtä mieltä? Toivon, että tämä seminaari antaa siihen vastauksia. Ainakin ohjelman ja puhujien ja paneelin osanottajien puolesta tällä seminaarilla pitäisi olla siihen mahdollisuuksia.

Hyvät kuulijat, Pellervo-Seuran ja Kainuun yhteistoimintakertomuksen puolesta toivotan teidät vielä kerran lämpimästi tervetulleiksi tähän aateseminaariin. Toivon, että tietomme osuustoiminnan juurista, historiasta sekä sen tulevaisuuden mahdollisuuksista syvenee ja laajenee tämän seminaarin ansiosta. Olkoon tämä seminaari kunnianosoituksemme osuustoiminnan isälle Hannes Gebhardille, sillä uskon, että olette kanssani samaa mieltä siitä, että hän, muun muassa Pellervo-Seuran, Osuuskassojen Keskuslainarahaston, SOK:n, Hankkijan ja Valion perustaja todellakin ansaitsee arvostuksemme erityisesti näin hänen juhlavuotensa alkaessa.